

Przemysław Pytlak

Znaczenie i charakter umów w systemie mechanizmów regulujących branżowe rynki produktów rolnych

Obrót na rynkach rolnych, jako płaszczyźnie wymiany między producentami rolnymi a przedsiębiorstwami zaopatrującymi się na nich w produkty rolne, podlega normom wewnętrznym państw członkowskich, podporządkowanym przepisom stanowionym na poziomie Wspólnoty. Ma to w pierwszej kolejności zapewnić ujednoczenie we wszystkich państwach członkowskich Unii zasad interwencjonizmu w sferze obrotu na tych rynkach, jak również zagwarantować bezpieczeństwo obrotu, a w konsekwencji prowadzić do realizowania celów stawianych przed Wspólną Polityką Rolną, w szczególności zaś do stabilizacji rynków, zabezpieczenia odpowiedniego poziomu dochodów producentów rolnych oraz bezpieczeństwa zaopatrzenia na rynku.

Wzajemne oddziaływanie Wspólnoty oraz poszczególnych państw członkowskich jest wielopłaszczyznowe, odnosi się zarówno do warunków produkcji (np. zastrzegane wymagania jakościowe), obrotu (treść zawieranych w obrocie umów), pomocy dla producentów, jak i mechanizmów ochrony przed konkurencją spoza Unii.

1. Umowy zawierane na branżowych rynkach rolnych

Wyrazem procesu integracji z Unią Europejską jest wprowadzenie przez ustawodawcę polskiego do porządku prawnego szeregu uregulowań mających dostosować sektor rolniczy do wymogów wspólnego rynku oraz umożliwić realizację celów Wspólnej Polityki Rolnej. Wydano kilka istotnych ustaw odnoszących się do organizacji branżowych rynków

rolnych: ustawę z dnia 11 marca 2004 r. o Agencji Rynku Rolnego i organizacji niektórych rynków rolnych¹, ustawę z dnia 19 grudnia 2003 r. o organizacji rynków owoców i warzyw, rynku chmielu, rynku tytoniu oraz rynku suszu paszowego², ustawę z dnia 20 kwietnia 2004 r. o organizacji rynku mleka i przetworów mlecznych³, ustawę z dnia 19 lutego 2004 r. o organizacji rynku przetworów owocowych i warzywnych⁴, ustawę z dnia 22 stycznia 2004 r. o organizacji rynku rybnego i pomocy finansowej w gospodarce rybnej⁵, ustawę z dnia 22 stycznia 2004 r. o wyrobie i rozlewie wyrobów winiarskich, obrocie tymi wyrobami i organizacji rynku wina⁶ oraz ustawę z dnia 20 grudnia 2002 o organizacji niektórych rynków rolnych⁷. Odnoszą się one do regulacji rynków: cukru, skrobi, tytoniu, chmielu, suszu paszowego, owoców i warzyw, przetworów owocowych i warzywnych, mleka i przetworów mlecznych, produktów rybnych, mięsa, oliwy, jedwabników, wina, lnu i konopi, zbóż oraz ryżu.

W przypadku rynku mleka jednym z podstawowych instrumentów regulacji obrotu na nim są umowy dostawy i sprzedaży, w przypadku rynku rybnego – umowa sprzedaży, rynku suszu paszowego – umowy sprzedaży, dostawy i kontraktacji, rynku chmielu umowy przenoszące własność oraz umowa kontraktacji⁸. W przypadku rynku cukru, tytoniu i ziemniaków skrobiowych jedynym stosunkiem umownym jest kontraktacja.

2. Mechanizmy regulacji branżowych rynków rolnych

Uregulowania odnoszące się do organizacji branżowych rynków rolnych przewidują całe spektrum instrumentów ich regulowania, jak oznaczenie cen za wytwarzane produkty, właściwości, jakim mają odpowiada-

---

¹ Dz.U. Nr 42, poz. 386 ze zm., dalej zwana ustawą o Agencji Rynku Rolnego.

² Dz.U. z 2003 r. Nr 223, poz. 2221 ze zm., dalej zwana ustawą o organizacji rynków.

³ Dz.U. Nr 93, poz. 897 ze zm.; dalej zwana ustawą o organizacji rynku mleka.

⁴ Dz.U. Nr 62, poz. 572 ze zm.

⁵ Dz.U. Nr 34, poz. 291 ze zm.

⁶ Dz.U. Nr 34, poz. 292 ze zm.

⁷ Dz.U. Nr 240, poz. 2059 ze zm.

⁸ Tak art. 3 rozporządzenia Komisji (EWG) Nr 776/73 z dnia 20 marca 1973 r. w sprawie rejestracji umów i przekazywania danych odnoszących się do chmielu (OJ L 74, 22.03.1973, p. 14), ostatnio zmienione Rozporządzeniem Komisji (EWG) Nr 1516/77 z dnia 6 lipca 1977 r. (OJ L 138, 4.6.1977, p. 12), dalej zwane rozporządzeniem 776/73.

dać, wprowadzenie kwotowania (limitowania) i rejonizacji produkcji, warunków obrotu na rynkach, mechanizmów ich ochrony przed konkurencją czy wsparcie producentów rolnych uzależnionych od specyfiki branżowego rynku określonego produktu oraz efektów, jakie mają wywołać⁹.

Szczególnie istotnym instrumentem ingerencji Wspólnoty w obrót na rynkach rolnych państw członkowskich są przepisy odnoszące się do zasad kształtowania stosunków prawnych między uczestniczącymi w obrocie producentami rolnymi a przedsiębiorstwami. Wyznaczają one nie tylko to, jakie umowy mogą być zawierane przez podmioty funkcjonujące na określonym rynku, ale również w pewnym zakresie ich treść¹⁰. W świetle tych uregulowań szereg mechanizmów, takich jak np. kwotowanie i rejonizacja produkcji, standardy jakości itp. oddziałuje na rynki, w związku z kształtem nadanym przez przepisy o charakterze *ius cogens*, za pośrednictwem zawieranych umów, które, wiążąc wszystkie podmioty na nich funkcjonujące, stanowią instrument wprowadzania jednolitych na poziomie Wspólnoty warunków produkcji i jednolitego obrotu produktami objętymi wspólną organizacją¹¹.

---

⁹ Funkcjonowanie poszczególnych branżowych rynków rolnych na poziomie państw członkowskich opierać się może na trzech systemach: wspólnej organizacji – istotą którego jest regulacja rynku w oparciu o przepisy stanowione w przeważającej mierze na poziomie Wspólnoty, organizacji krajowej – w przypadku gdy regulacja danego rynku opiera się o ustawodawstwo wewnętrzne oraz systemie mieszanym, dopuszczającym w określonym zakresie regulację danego branżowego rynku za pomocą przepisów stanowionych na poziomie państwa członkowskiego (tak na przykład rynek wina).

¹⁰ Konieczne jest przy tym podkreślenie, że przepisy wspólnotowych aktów prawnych odnoszące się do regulacji branżowych rynków rolnych oznaczają, jakimi umowami wiąże się podmioty działające na nich w tym sensie, że oznaczają warunki, jakim powinny one odpowiadać, nie kreując umów nazwanych, inkorporowanych do prawa wewnętrznego państw członkowskich. Jednakże wpływ przepisów stanowionych na poziomie Unii, określających treść, przedmiot oraz wymagania w stosunku do stron umów zawieranych na danym branżowym rynku oddziałują na treść ustawodawstw krajowych, wpływając na kształt umów zawieranych w obrocie na rynku danego produktu.

¹¹ Niewątpliwie zasadzie tej nie można przydawać charakteru absolutnego, niemniej – jak się wydaje – można ją odnosić do tych branżowych rynków rolnych, których instrumentem regulacji są umowy cywilnoprawne. Zagadnienie to wymaga rozszerzonych badań przepisami odnoszącymi się do zasad kształtowania stosunków umownych przez uczestników obrotu w systemie mechanizmów organizacji branżowych rynków produktów rolnych.

Koniecznym jest przy tym zaznaczenie, że w świetle przepisów regulujących branżowe rynki rolne funkcje nadane umowom organizującym obrót na nich wykraczają poza nadane im przez ustawodawcę w świetle uregulowań kodeksowych. W związku z treścią przepisów regulujących branżowe rynki rolne, umowy cywilnoprawne stają się środkiem ich organizowania jako całości, obejmującej wszystkie podmioty funkcjonujące na rynkach oraz wszystkie procesy na nich zachodzące. Daleko posunięta ingerencja przepisów regulujących rynki w konstrukcję i treść umów jest jednym z przejawów procesu, który w doktrynie słusznie nazwany został publicyzacją prawa rolnego¹².

Niewątpliwie uregulowania odnoszące się do organizacji branżowych rynków produktów rolnych w znacznym stopniu ograniczają funkcjonującym na nich podmiotom zakres swobody kształtowania łączących je stosunków prawnych. Niemniej jednak słusznie podkreśla się, że w przypadku szeroko pojętego rynku rolnego, ze względu na faktyczną nierównowagę ekonomiczną działających na nim podmiotów, nie jest możliwe pozostawienie regulowania obrotu swobodnej grze sił rynkowych¹³.

3. Znaczenie umów w procesie limitowania produkcji w obrocie na branżowych rynkach rolnych

Umowy cywilnoprawne stanowią jeden z podstawowych instrumentów limitowania produkcji w obrocie na branżowych rynkach mleka, cukru, tytoniu, skrobi i suszu paszowego.

---

¹² R. Budz inowski, *Zmiany prawa rolnego. Tendencje rozwoju*, RPEiS 2002, nr 2, s. 159-160; por. A. Oleszko, *Wpływ regulacji administracyjnoprawnej na kształt stosunków cywilnoprawnych w sprawach rolnych (przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego i Główna Komisja Arbitrażowa w latach 1975-1978)*, Problemy Praworządności 1979, nr 8-9, s. 31.

¹³ Tak np. uzasadnienie do Rozporządzenia Rady (WE) Nr 1260/2001 z dnia 19 czerwca 2001 r. w sprawie wspólnej organizacji rynków w sektorze cukru (OJ L 178, 30.6.2001, p. 1), ostatnio zmienione Rozporządzeniem Komisji (WE) Nr 39/2004 z dnia 9 stycznia 2004 (OJ L 16, 10.1.2004, p. 16) – dalej zwane rozporządzeniem 1260/2001 stanowi wprost, że ustalenie treści zawieranych w obrocie umów po pierwsze przyczynia się zapewnienia odpowiedniej równowagi praw i obowiązków między plantatorami buraków a przedsiębiorcami wytwarzającymi cukier, po drugie wpływa na odpowiedni poziom rzeczywiste otrzymywanego przez producentów rolnych wynagrodzenia.

W przypadku tych branżowych rynków rolnych, na których ustawodawca określił zasady kształtowania stosunków prawnych między podmiotami funkcjonującymi na nich, zawarcie umowy cywilnoprawnej warunkuje przyznanie im statusu uczestników obrotu¹⁴. Brak zawarcia umowy cywilnoprawnej, za pośrednictwem której powinny – w świetle regulacji danego rynku – wiązać się podmioty funkcjonujące na nim, sprawia, że są one *de facto* stawiane poza obrotem. W przypadku rynków mleka, cukru i tytoniu uprawnienie do zawierania umów, a więc do funkcjonowania w obrocie rynkowym, w świetle przepisów prawa wspólnotowego uzależnione jest od przyznania przez kompetentny organ danego państwa członkowskiego określonego limitu produkcyjnego.

W związku z treścią rozdziału 2 ustawy o organizacji rynku mleka (dalej: u.o.r.m.), wielkość produkcji, jaką może wprowadzić do obrotu dany producent, oznaczana jest w treści decyzji administracyjnej, określającej wielkość tzw. indywidualnej ilości referencyjnej¹⁵. Analiza art. 26, 29 i 30 u.o.r.m. wskazuje, że kwota ta co do zasady związana jest z gospodarstwem producenta.

W związku z art. 30 ust. 1 u.o.r.m., przeniesienie własności gospodarstwa powoduje jednocześnie przeniesienie przysługującej zbywcy indywidualnej ilości referencyjnej na nabywcę¹⁶. Nabywca gospodarstwa jest uprawniony do występowania w obrocie w oparciu o przejętą indywidualną ilość tylko w takim przypadku, gdy w terminie 7 dni od czynności rozporządzającej gospodarstwem przedstawi właściwemu miejscowo dyrektorowi oddziału terenowego Agencji Rynku Rolnego wypis

---

¹⁴ W stosunku do rynku mleka zob. E. Tomkiewicz, *Limitowanie produkcji w ustawodawstwie rolnym Wspólnoty Europejskiej na przykładzie kwot mlecznych*, Warszawa 2000, s. 164 i nast.

¹⁵ Tryb wydawania decyzji w sprawie przyznania indywidualnej ilości referencyjnej z krajowej rezerwy krajowej ilości referencyjnej określa art. 15 u.o.r.m. W odniesieniu do zagadnienia charakteru prawnego kwoty mlecznej por. E. Tomkiewicz, *Limitowanie produkcji w ustawodawstwie rolnym...*; oraz *Kwoty mleczne jako forma reglamentowania rolniczej działalności gospodarczej*, Studia Iuridica Agraria, t. I, Białystok 2000, s. 146 i nast.

¹⁶ Analiza przepisów ustawy o organizacji rynku mleka wskazuje, że skutek polegający na przeniesieniu indywidualnej ilości referencyjnej na nabywcę gospodarstwa ma miejsce tylko wtedy, gdy przedmiotem czynności rozporządzającej jest całe gospodarstwo rolne w rozumieniu art. 55³ k.c., nie zaś jego część.

aktu notarialnego¹⁷. Skutek polegający na przejściu na nabywcę gospodarstwa przysługującej zbywcy indywidualnej ilości referencyjnej następuje z mocy prawa, postanowienia w tym przedmiocie nie musi zatem obejmować umowa przenosząca własność gospodarstwa¹⁸. Należy zauważyć, że nabywca gospodarstwa – inaczej niż nabywca indywidualnej kwoty referencyjnej, o którym mowa w art. 22 u.o.r.m. – nie musi posiadać statusu producenta mleka w rozumieniu przepisów tej ustawy.

W świetle art. 30 ust. 2 u.o.r.m., w przypadku zawarcia umowy dzierżawy lub innej przenoszącej posiadanie gospodarstwa, któremu przyznana została indywidualna ilość referencyjna, na nowego posiadacza przechodzi na czas trwania umowy uprawnienie do funkcjonowania na rynku w oparciu o kwotę przyznaną podmiotowi przenoszącemu posiadanie.

Indywidualna ilość referencyjna podlega przeniesieniu w drodze sukcesji generalnej, tak w drodze dziedziczenia (art. 26-28 u.o.r.m.), jak i przejścia na jej następców prawnych, w sytuacji gdy przysługuje osobie prawnej (art. 29 u.o.r.m.)¹⁹.

Dziedziczenie indywidualnej ilości referencyjnej podlega unormowaniom objętym treścią ustawy o organizacji rynku mleka. W świetle jej art. 26, indywidualną ilość dziedziczy osoba (lub osoby) przejmująca gospodarstwo, która będzie kontynuowała produkcję mleka²⁰. Przesłanki tego dziedziczenia mogą budzić wątpliwości, skoro ustawodawca nie wprowadza mechanizmów, w oparciu o które osoba dziedzicząca gospodarstwo miałaby zapewnić, że będzie rzeczywiście kontynuowała tę produkcję²¹. Niemniej jednak w świetle art. 26 u.o.r.m. nie ma wątpliwości, że indywidualna kwota referencyjna może być przeniesiona na spadkobiercę tylko wraz gospodarstwem, z którym jest związana, i tylko w tym przypadku, gdy osoba dziedzicząca gospodarstwo będzie konty-

---

¹⁷ W oparciu o wypis aktu notarialnego, właściwy miejscowo dyrektor Oddziału Terenowego Agencji dokonuje wpisu do rejestru producentów o przejściu indywidualnej ilości referencyjnej na nabywcę gospodarstwa (art. 30 ust. 4 u.o.r.m.).

¹⁸ Zob. art. 30 u.o.r.m.

¹⁹ Zob. art. 22 ust. 1 u.o.r.m.

²⁰ Zasady dziedziczenia kwoty przez kilku spadkobierców obejmuje art. 28 ustawy.

²¹ Mechanizmu takiego nie przewiduje w szczególności art. 27 u.o.r.m.; ponadto rozdział 6 ustawy, określający zasady odpowiedzialności za naruszenie jej przepisów, nie określa sankcji, w przypadku gdyby osoba dziedzicząca gospodarstwo zaprzestała produkcji mleka tuż po dokonaniu wpisu do rejestru producentów w trybie określonym w art. 27 ustawy.

nuowała produkcję mleka. Ustawodawca nie wprowadza wymogu, by spadkobierca legitymował się określonymi kwalifikacjami, w szczególności posiadał status producenta w rozumieniu przepisów regulujących rynek mleka.

W konsekwencji regulacji przyjętej w treści art. 26-28 u.o.r.m. nie jest możliwe rozrządzenie w treści czynności *mortis causa* indywidualną ilością referencyjną jako *sui generis* uprawnieniem do występowania w obrocie na rynku. Takie uregulowanie zasad dziedziczenia indywidualnej ilości referencyjnej niewątpliwie wynika z woli ustawodawcy zachowania gospodarczej funkcjonalności dziedziczonego gospodarstwa.

W świetle przepisów regulujących rynek tytoniu, kwota przyznawana producentowi rolnemu w trybie określonym w art. 25 i 26 ustawy o organizacji rynków związana jest z gospodarstwem producenta rolnego, rozumianym jako zespół środków produkcji umożliwiających wytwarzanie surowca tytoniowego²².

W związku z art. 31 rozporządzenia nr 2848/98 przeniesienie własności lub posiadania²³ całości lub części takiego gospodarstwa powoduje przeniesienie odpowiednio całości lub części kwoty na nabywcę. Przeniesienie kwoty na nabywcę następuje z mocy samego przepisu i nie wymaga osobnego w tym przedmiocie postanowienia w treści czynności prawnej przenoszącej własność lub posiadanie gospodarstwa. W przypadku umowy przenoszącej posiadanie części gospodarstwa, jej strony mogą ustalić, że całość kwoty pozostaje przy zbywcy lub przechodzi na nabywcę²⁴.

Umowy przenoszące własność całości lub części gospodarstwa podlegają rejestracji przez właściwe organy państw członkowskich. Mogą

---

²² Argumenty z treści art. 9 ust. 3 oraz art. 31 rozporządzenia Komisji (WE) Nr 2848/98 z dnia 22 grudnia 1998 r. ustanawiają szczegółowe zasady stosowania Rozporządzenia Rady (EWG) Nr 2075/92 w zakresie systemu premii, określania kwot produkcyjnych i przyznawania specjalnej pomocy grupom producentów w sektorze surowca tytoniowego. Ostatnio zmienione Rozporządzeniem Komisji (UE) Nr 1983/2002 z dnia 7 listopada 2002 r. (OJ L 306, 8.11.2002, p. 8), dalej w treści rozprawy zwane rozporządzeniem 2848/98.

²³ Zob. art. 31 rozporządzenia 2848/98. Treść art. 31 ust. 1 akapit pierwszy tego rozporządzenia uprawnia do stwierdzenia, że sformułowanie przekazanie gospodarstwa, o którym mowa w tym przepisie, należy rozumieć szeroko.

²⁴ Zob. art. 31 ust. 2 rozporządzenia 2848/98.

one określić limit czasowy dla takiej rejestracji. Jego naruszenie powoduje, że nabywca może zawrzeć umowę kontraktacji na uzyskaną kwotę dopiero w następnym roku produkcyjnym²⁵. Ustanowiony w tym trybie limit czasowy, w zw. z art. 31 ust. 1 akapit drugi rozporządzenia 2848/98, nie obowiązuje w przypadku przeniesienia własności gospodarstwa w drodze dziedziczenia. W świetle jego art. 31, kwota może być przeniesiona na spadkobiercę podobnie jak w przypadku rynku mleka, tylko wraz gospodarstwem, z którym jest związana. Ponieważ zarówno przepisy tego rozporządzenia, jak i ustawy o organizacji rynków nie odnoszą się do zasad dziedziczenia gospodarstwa producenta uprawnionego do kwoty przez kilku spadkobierców, wydaje się, że w takiej sytuacji należy odpowiednio stosować postanowienia objęte treścią art. 31 ust. 2 rozporządzenia 2848/98. Wyjątek od zasady związania kwoty z gospodarstwem przewiduje art. 31 ust. 3 tego rozporządzenia, stanowiący, że uprawnienie do niej, przynależne podmiotom dzierżawiącym gospodarstwo, w którym wytwarzany jest surowiec, nie wygasa wraz z końcem dzierżawy.

Jeżeli chodzi o rynek cukru, to limit produkcji buraków cukrowych związany jest z osobą plantatora, a przyznawany przez przedsiębiorstwo wytwarzające cukier. Zgodnie z art. 31 ust. 4 ustawy o Agencji Rynku Rolnego, przyznany takiemu przedsiębiorstwu limit cukru A i B rozdzielany jest wg oznaczonego w treści ustawy współczynnika między tych producentów rolnych, którzy mieli zawarte umowy kontraktacji w roku gospodarczym 2001/2002. Zarówno Rozporządzenie Rady (WE) Nr 1260/2001 z dnia 19 czerwca 2001 r. w sprawie wspólnej organizacji rynków w sektorze cukru²⁶, jak i ustawa o Agencji Rynku Rolnego, obejmująca przepisy odnoszące się do regulacji rynku cukru, nie określają wprost limitu, jak również możliwości rozporządzania nim²⁷.

---

²⁵ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 26 sierpnia 2005 r. (Dz.U. Nr 117, poz. 1483), wydane na podstawie art. 31 ust. 1 pkt 3 ustawy o organizacji rynków, ustala ten termin na 31 grudnia.

²⁶ Uzasadnienie do Rozporządzenia Rady (WE) 1260/2001 z dnia 19 czerwca 2001 r. w sprawie wspólnej organizacji rynków w sektorze cukru (OJ L 178,30.6.2001, p. 1).

²⁷ W przypadku tego rynku mamy do czynienia z zasadą ochrony producentów „historycznych” – funkcjonujących na rynku w oznaczonym momencie; por. E. Tomkiewicz, [w:] A. Jurcewicz, B. Kozłowska, E. Tomkiewicz, *Wspólna Polityka Rolna – Zagadnienia prawne*, Warszawa 2004, s. 87.

W przypadku rynków skrobi oraz suszu paszowego, ze względu na przyjęty w obrocie na nim system limitowania produkcji, przepisy regulujące rynki tych produktów rezygnują z przyznawania producentom rolnym kwoty czy limitu produkcyjnego, inkorporującego uprawnienie do wprowadzania do obrotu oznaczonej ilości produktów rolnych. Funkcją umów cywilnoprawnych zawieranych na tych rynkach jest taka organizacja procesu produkcji, by nie doszło do naruszenia systemu kwot przyznawanych poszczególnym państwom członkowskim²⁸.

W przypadku rynków mleka, cukru i tytoniu umowy cywilnoprawne stanowią instrument faktycznego rozdzielania kwot między producentów rolnych, decydując o rzeczywistej wielkości produkcji danego produktu rolnego w obrocie tak na poziomie danego państwa członkowskiego, jak i, w konsekwencji na poziomie Wspólnoty. Ujmując generalnie, biorąc pod uwagę także rynki skrobi oraz suszu paszowego, umowy cywilnoprawne stanowią instrument organizacji produkcji w systemie kwotowania (ograniczania) produkcji, warunkujący prawidłowe jego funkcjonowanie²⁹.

4. Charakter umów regulujących branżowe rynki rolne

Daleko idąca ingerencja uregulowań publicznoprawnych w sferę cywilnoprawnych mechanizmów organizacji branżowych rynków rolnych sprawia, że aktualnym staje się zagadnienie charakteru umów zawieranych w obrocie na tych rynkach.

W doktrynie sformułowano postulat wyróżnienia stosunku prawnorolnego, przez który należy rozumieć stosunek prawny spełniający łącznie trzy

---

²⁸ Na rynku skrobi funkcjonują kwoty przyznawane poszczególnym krajom członkowskim oraz subkwoty rozdysponowywane przez kompetentne organy danego państwa między uznane przedsiębiorstwa wytwarzające skrobię, prowadzące działalność na jego terytorium. Kwoty, o których mowa w Rozporządzeniu Rady (WE) Nr 1786/2003 w sprawie wspólnej organizacji rynku suszu paszowego (OJ L 270, 21.10.2003), ostatnio zmienione Traktatem o Przystąpieniu Republiki Czeskiej, Estonii, Cypru, Łotwy, Litwy, Węgier, Malty, Polski, Słowenii i Słowacji do Unii Europejskiej (OJ L 236, 23.09.2003, p. 17, dalej: Traktat o Przystąpieniu), odnoszą się do gwarantowanych ilości suszu wprowadzanego do obrotu przez przedsiębiorstwa przetwórcze, którym wypłacona zostanie pomoc finansowa, określona w art. 4 ust. 2 tego rozporządzenia.

²⁹ W odniesieniu do umów zawieranych przez producentów cukru z plantatorami buraków cukrowych oraz producentów skrobi z plantatorami ziemniaków zob. R. B u d z i n o w s k i, *Zmiany prawa rolnego...*, s. 159-160.

wymogi: po pierwsze, co najmniej jedną jego stroną jest szeroko rozumiany producent rolny, po drugie, jego przedmiotem są prawa i obowiązki pozostające w związku z działalnością tego producenta w ramach procesu produkcyjnego w rolnictwie, po trzecie wreszcie, stosunek ten winien mieć charakter na tyle specyficznie rolny, że jego realizacja ma miejsce wtedy i tylko wtedy, gdy jako jedna ze stron występuje producent rolny³⁰.

Czy odnosząc tak sformułowaną definicję stosunku prawnorolnego do uregulowań dotyczących umów zawieranych na branżowych rynkach rolnych, możliwe byłoby uznanie, że w obrocie na nich zachodzi proces kształtowania czy wykształcenia się umów o charakterze prawnorolnym?

Analiza przepisów odnoszących się do organizacji branżowych rynków produktów rolnych skłania raczej do poparcia wypowiedzianego w doktrynie zdania, że „polski ustawodawca stosunki prawnorolne upatruje nie tyle w wyróżniającej technice legislacyjnej wyodrębniającej się jako typowy stosunek prawnorolny [...], ile poprzez konkretne uregulowania ustawowe prawnie [pragnie] danemu stosunkowi prawnemu nadać również charakter rolny będący realizacją polityki rolnej państwa”³¹.

Rzeczywiście, przepisy wspólnotowe i uregulowania wydawane przez polskiego ustawodawcę określają warunki, jakie powinny spełniać strony danej umowy, odnoszą się do właściwości przedmiotu łączącego je stosunku prawnego³², czasu ich obowiązywania i terminów zawierania, wymaganej formy czy wreszcie minimalnego zakresu postanowień, jaki jest wymagany dla danego stosunku prawnego, by osiągał zamierzone skutki w obrocie³³. Uregulowania te określają zatem jedynie treść umowy

---

³⁰ A. Lichorowicz, *Pojęcie stosunku prawnorolnego jako kryterium wyodrębnienia prawa rolnego w systemie prawa*, Krakowskie Studia Prawnicze 1987, s. 137 i nast.

³¹ A. Oleszko, *Prawo rolne*, Kraków 2004, s. 34.

³² Np. poprzez oznaczenie ilości, zwłaszcza w przypadku rynków wprowadzających kwotowanie (limitowanie) produkcji (rynek tytoniu, cukru, skrobi, mleka) czy właściwości produktów rolnych wprowadzanych za pośrednictwem umów do obrotu (tak np. rynek tytoniu, chmielu, cukru).

³³ Tak np. art. 9 ust. 3 rozporządzenia Komisji (WE) Nr 2848/98 z dnia 22 grudnia 1998 r., ustanawiającej szczegółowe zasady stosowania Rozporządzenia Rady (EWG) Nr 2075/92 w zakresie systemu premii, określania kwot produkcyjnych i przyznawania specjalnej pomocy grupom producentów w sektorze surowca tytoniowego (OJ L 358 z 31.12.1998, p. 17); ostatnio zmienione Rozporządzeniem Komisji (UE) Nr 1983/2002 z dnia 7 listopada 2002 r. (OJ L 306, 8.11.2002, p. 8).

zawieranej na danym branżowym rynku rolnym, jednakże – co warto podkreślić – treść stosunku zobowiązaniowego takiej umowy poddana jest reżimowi prawnemu właściwemu dla państwa członkowskiego, w którym zostaje zawarta.

Należy zgodzić się ze zdaniem, że określenie przez przepisy o charakterze publicznoprawnym stron umowy zawieranej w obrocie rynkowym nie odbiera jej charakteru cywilnoprawnego³⁴, podobnie jak w przypadku oznaczenia jej przedmiotu czy formy. Umowy sprzedaży lub dostawy mleka, kontraktacji chmielu, tytoniu czy buraków cukrowych, zawierane w oparciu o przepisy aktów prawnych organizujących rynki tych produktów, nie przestają być umowami sprzedaży, dostawy i kontraktacji w rozumieniu kodeksu cywilnego. Jest godnym podkreślenia, że przepisy odnoszące się do umów zawieranych na branżowych rynkach rolnych, stanowiące *lex specialis* w stosunku do regulacji kodeksowej tych umów, mają zapewnić, że staną się sprawnym mechanizmem organizacji obrotu, a w konsekwencji przyczynią się do realizacji celów Wspólnej Polityki Rolnej. Z tej perspektywy należy odnosić się do ograniczenia swobody kontraktowania³⁵ oraz procesu publicyzacji prawa rolnego, z jakimi spotykamy się w praktyce obrotu na branżowych rynkach rolnych.

Przykładowo, rejonizacja produkcji tytoniu (w zw. z art. 5 lit. a rozporządzenia Rady (EWG) Nr 2075/92 z dnia 30 czerwca 1992 r. w sprawie wspólnej organizacji rynku surowca tytoniowego³⁶) obiektywnie wpływa na możliwość występowania na tym rynku w charakterze producenta rolnego, niemniej jednak brak jest podstaw, by odmawiać umowom kontraktacji, zawartym przez podmioty wytwarzające surowiec tytoniowy w uznanych obszarach produkcyjnych³⁷, charakteru cywilnoprawnego. Należy przy tym zauważyć, że rejonizacja produkcji słusznie – traktowana jest w doktrynie jako jeden z instrumentów realizacji polityki rolnej³⁸.

---

³⁴ Tak w stosunku do rynku mleka A.Oleszko, [w:] *Prawo rolne...*, s. 43.

³⁵ W odniesieniu do aspektów zasady swobody umów por. T. Wiśniewski, [w:] *Komentarz do Kodeksu Cywilnego*, Księga trzecia: *Zobowiązania*, t. II, red. G. Bieniek, Warszawa 1999, s. 15.

³⁶ OJ L 215, 30.7.1992, p. 70, ostatnio zmienione Traktatem o Przystąpieniu.

³⁷ Oznaczonych w treści Załącznika II do rozporządzenia 2848/98.

³⁸ Znaczenie umowy kontraktacji dla wprowadzania rejonizacji produkcji podkreślał A. Stelmachowski, *Kontraktacja produktów rolnych*, Warszawa 1960, s. 46 oraz

Reasumując, ingerencja uregulowań o charakterze publicznoprawnym w sferę zasad kształtowania stosunków prawnych między podmiotami funkcjonującymi na branżowych rynkach rolnych prowadzi nie tyle do wykształcenia się umów o charakterze prawnorodnym, ile do przydania im funkcji mechanizmu realizacji założeń Wspólnej Polityki Rolnej. Wydaje się zatem, że jeżeli można charakteryzować umowy zawierane na tych rynkach jako prawnorodne, to wyłącznie w celu oznaczenia ich funkcji w procesie wykonywania zadań polityki rolnej Wspólnoty oraz państw członkowskich³⁹. Niezależnie od tego należy podkreślić, że powinny być one prawnie kwalifikowane jako umowy cywilnoprawne.

Analiza przepisów odnoszących się do funkcjonowania umów jako instrumentów organizacji branżowych rynków rolnych wskazuje, że jakkolwiek możliwe byłoby postulowanie *de lege ferenda* określonych zmian w regulacjach odnoszących się do ich treści, powinny pozostać nadal jednym z podstawowych mechanizmów zapewnienia stabilizacji rynków oraz realizacji celów Wspólnej Polityki Rolnej.

Z dniem 1 stycznia 2006 r. weszła w życie reforma rynku tytoniu, wprowadzona Rozporządzeniem Rady (WE) Nr 864/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. zmieniającym Rozporządzenie (WE) Nr 1782/2003 ustanawiające wspólne zasady dla systemów wsparcia bezpośredniego w ramach wspólnej polityki rolnej i ustanawiające określone systemy wsparcia dla rolników oraz dostosowujące je w następstwie przystąpienia Republiki Czeskiej, Estonii, Cypru, Litwy, Łotwy, Węgier, Malty, Polski, Słowenii i Słowacji do Unii Europejskiej (Dz.Urz. UE L 161 z 30.04.2004, s. 48; Dz.Urz. UE *Polskie wydanie specjalne*, rozdz. 3, t. 45, s. 136). W świetle wskazanej reformy, ustawodawca wspólnotowy rezygnuje m.in. z mechanizmu kwotowania produkcji surowca tytoniowego.

B B. Z d z i e n n i c k i, *Zagadnienia prawne kontraktacji*, Warszawa 1978, s. 29-30. Rejonizacja nie jest zresztą nowym mechanizmem realizacji polityki rolnej – we Francji *sui generis* rejonizację upraw tytoniu wprowadzono już w 1719 r., *Le France Tabac*, „*L’histoire de tabaculture*”, www.francetabac.com (01.12.2005 r.).

³⁹ Por. A. O l e s z k o, *Prawo rolne...*, s. 35-39, w odniesieniu do umowy kontraktacji tytoniu zawieranej na branżowym rynku tytoniu.